

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-37>

УДК 339.727.22

ГРИНЧУК Тетяна

Вінницький кооперативний інститут

<https://orcid.org/0000-0002-0008-4764>

tgrynchuk28@gmail.com

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ: СТАН ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕС ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ

У статті проаналізовано стан і динаміку прямого іноземного інвестування в економіку України та визначено найбільш важливі фактори, що впливають на процес їх залучення. Дослідження показує, що приплив прямих іноземних інвестицій здебільшого залежить від інтегральної економічної обстановки: загальнополітичних, економічних та інституційно-правових умов, що переважають у приймаючій країні. Ці чинники становлять інвестиційний клімат, у якому відбувається інвестиційний процес, і не можна відокремлювати ці елементи один від одного, вони становлять єдине ціле. Відсутність одного або будь-якого іншого компонента позначатиметься на прийнятті інвестиційного рішення і є причиною потрапляння в зону ризику, з чим зіткнеться прямий іноземний інвестор. Кожна детермінанта складається з підмножини приватних параметрів, які є специфічними в кожній країні.

Ключові слова: адміністративні процедури, детермінанти, економічні фактори, інвестиційний клімат, політична стабільність, правові правила, прямі іноземні інвестиції.

HRYNCHUK Tetiana

Vinnitsia Cooperative Institute

FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN THE ECONOMY OF UKRAINE: STATE AND FACTORS AFFECTING THE PROCESS OF THEIR ATTRACTION

The article analyzes the state and dynamics of direct foreign investment in the economy of Ukraine and identifies the most important factors influencing the process of their attraction. The study of the topic is carried out in the following logical sequence: the theoretical aspects of direct foreign investments, their role in the country's economy are considered; the dynamics of foreign direct investments inflows into the economy of Ukraine for 2019-2023 is analyzed and the reasons that had a negative impact on the volume of their investments are indicated; the main concepts related to the determinants of direct foreign investment, such as political, economic, legal and procedural determinants, are considered; factors affecting the flow of direct foreign investment into the country are highlighted; proposals for the formation of a policy of attracting foreign direct investment are provided. The study shows that the inflow of foreign direct investment mostly depends on the integrated economic situation: general political, economic and institutional and legal conditions prevailing in the host country. These factors constitute the investment climate in which the investment process takes place, and these elements cannot be separated from each other, they form a single whole. The absence of one or any other component will affect the investment decision and it is the reason for falling into the risk zone, which a direct foreign investor will face. Each determinant consists of a subset of private parameters that are specific to each country. Therefore, more accurate methods of assessing these private parameters are needed in order to quantify the level of favorableness of the integrated investment environment in the host country. The data obtained as a result of such assessments will be the basis for the formation of strategies for attracting direct foreign investment at the macro level.

Keywords: administrative procedures, determinants, economic factors, investment climate, political stability, legal rules, foreign direct investment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Останні десятиліття у світі спостерігається величезне зростання світових потоків капіталу. Збільшення обсягу інвестиційних потоків в основному пов'язано з тим, що оцінено важливість та необхідність іноземного капіталу та його роль у підтримці зростання та розвитку економіки в більшості країн світу. Прямі іноземні інвестиції є найважливішими елементами приватних фінансових ресурсів, що забезпечують більш високу стабільність через довгострокову стратегію інвесторів і даючи переваги для приймаючої країни, включаючи передачу технологій та позитивний вплив на економічне зростання. З огляду на це, конкуренція між країнами активізувалася з метою залучення більшої кількості прямих іноземних інвестицій. Через це всі країни, що розвиваються, ухвалили законодавство, яке дає привабливі стимули для іноземних інвесторів і усуває всі обмеження, які з'являються на їхньому шляху. У зв'язку з цим, актуалізуються питання прямого іноземного інвестування та створення для цього необхідних умов. Особливої гостроти проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в Україну набувають саме зараз, в умовах військової агресії з боку російської федерації та введенням воєнного стану на території України відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні».

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різноманітні аспекти прямого іноземного інвестування розглядалися у працях таких вітчизняних вчених, як О. Бовкун [1], Н. Тимошенко, А. Вишневська [2], Н. Ковальчук [3], М. Пучок, А. Василенко [4], А. Славкова, Д. Колісник [5] та ін. Однак, визначення проблем надходжень прямих іноземних інвестицій в

економіку країни та подальших перспектив їх залучення відповідно до нинішніх політичних та економічних реалій потребують подальшого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз стану та динаміки прямого іноземного інвестування в економіку України та визначення найбільш важливих факторів, що впливають на процес їх залучення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Приплив прямих іноземних інвестицій є найважливішим елементом зовнішнього фінансування розвитку у країнах. Він є основним джерелом фінансових ресурсів, ноу-хау, локалізації технологій, збільшення експортних можливостей країн, що приймають, створення нових робочих місць, скорочення безробіття, підготовки національної зайнятості, а також джерелом підтримки нових досліджень і розробок.

Вкладення прямих іноземних інвестицій за більшістю визначень, в першу чергу означає довгострокове отримання прибутків і здійснення контролю з боку іноземного інвестора за об'єктом інвестування [1, с. 34].

Динаміку вкладень/вилучень прямих іноземних інвестицій в Україну/з України у 2019 -2023 рр. наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2019 по 2023 рр., млн дол США

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Приріст/падіння за рік	Прямі іноземні інвестиції з України	Сальдо
2019	5860	1405	648	+5212
2020	-868	-6728	82	-950
2021	6687	7555	-198	+6885
2022	1152	-5535	529	+623
2023	4095	2943	6	+4089

Джерело: за даними [6]

Як видно з таблиці 1, негативний вплив на іноземне інвестування в Україну спричинила глобальна економічна криза 2020 року, зумовлена пандемією COVID-19, в результаті якої різко скоротився обсяг залучень прямих іноземних інвестицій і становив з мінусом -868 млн дол США (обсяг відтоку іноземних інвестицій перевищив обсяг притоку). Це найгірші показники прямих іноземних інвестицій в Україні за останніх 20 років. З досвіду попередніх криз відомо, найперше, що страждає в її період – це інвестиційна діяльність [2, с. 200]. У 2021 році спостерігається покращення ситуації, завдяки значному приросту інвестицій, їх обсяг становить 6687 млн дол США, але у 2022 року знову знижується інвестиційна привабливість нашої країни, відбувається стрімке падіння обсягу залучених прямих іноземних інвестицій до 1152 млн дол США, що стало наслідком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну 24 лютого. У 2023 році спостерігається відновлення інвестиційної активності іноземних інвесторів, прослідковується позитивна динаміка щодо збільшення обсягу інвестицій на 2943 млн дол США. Так, в економіку України за січень-вересень 2023 року іноземними інвесторами було вкладено 4095 млн дол США та вилучено 6 млн дол США прямих інвестицій. Обсяг чистих надходжень іноземних інвестицій значно більший, ніж обсяг чистого відтоку. Впродовж 2019-2023 років найбільший приріст прямих іноземних інвестицій прийшовся на 2021 рік.

Найбільші обсяги операцій здійснювались через Кіпр, Нідерланди, Швейцарію та Австрію [7].

Щоквартальний графік надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2019-2023 роки наведено на рисунку 1.

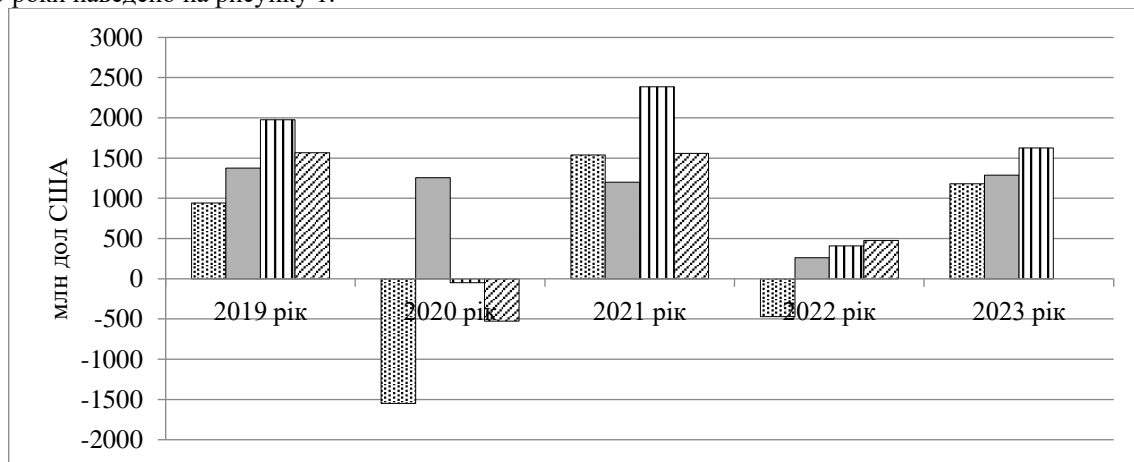

Рис. 1. Щоквартальний графік надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2019-2023 рр., млн дол США

Джерело: складено за даними [6]

Зниження іноземних інвестицій в окремі періоди часу мало низку причин, серед найвагоміших і типових для більшості країн – недовіра інвесторів, зумовлена високим рівнем корупції в країні, сумнівами щодо справедливості судової системи, монополізацією ринків, нестабільністю національної валюти. Вкрай негативними чинниками стали війна росії проти України (починаючи з 2014 р.), пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке триває і донині [3, с. 40].

Аналіз показує, що детермінанти інвестицій включають усі економічні, політичні, правові та процедурні умови, які можуть вплинути на шанси на успіх інвестиційного проєкту у конкретному регіоні чи країні. Вищезазначені фактори взаємопов'язані, вважаються вкладеними елементами, що впливають один на одного, а більшість із них є змінними факторами.

Першочерговою умовою для економічного та інноваційно-інвестиційного зростання країни є стабільна політична ситуація та припинення війни [5]. Іноземні інвестори вкладають свій капітал тільки у тому випадку, коли знають, що в країні є стабільне політичне середовище та безпека руху капіталу.

Економічні фактори, що впливають на залучення прямих іноземних інвестицій, можна розділити на дві групи: перша стосується потреб інвестора (ринкові фактори, фактори ресурсів, фактори ефективності) та цілей його інвестицій, друга стосується аспектів державного управління економікою, яка також поділена на дві групи: перша пов'язана зі стабільністю економіки та економічним зростанням країни, куди здійснюється інвестування (баланс загального бюджету, баланс платіжного балансу, підтримки низьких темпів інфляції, низьких обмінних курсів та високих процентних ставок), а друга – з економічною політикою (податкова політика, відкритість торгівлі, приватизація стратегічних секторів, політика фінансування), що проводиться цими країнами для залучення прямих іноземних інвестицій. Поєднання цих елементів один з одним неминує залучить прямі іноземні інвестиції.

Правові правила та адміністративні процедури, що впливають на прямі іноземні інвестиції, можна розділити на ряд елементів: правила, що застосовуються до введення прямих іноземних інвестицій, закони про іноземну власність, захист іноземних інвесторів та їх інвестицій, а також законодавство, що регулює захист інтелектуальної власності. Країна, яка не дотримується складних і суворих адміністративних процедур, приймає спеціальні закони, що дозволяють іноземну власність та зміцнює закони та положення про захист інтелектуальної власності, неминує залучить прямі іноземні інвестиції.

На основі вищесказаного розподілимо фактори, що впливають на потік прямих іноземних інвестицій в Україну, від найвпливовіших до найменш впливових, таким чином:

1. Політична стабільність.
2. Зростання економіки та економічна стабільність.
3. Економічна політика.
4. Правові правила та адміністративні процедури.
5. Потреби інвестора.

Війна в країні призвела до багатьох складнощів у напрямі інвестицій, погіршила ситуацію та щент змінює умови інвестування. При цьому такі країни, як США, Німеччина, Великобританія, Польща та Туреччина найбільш зацікавлені інвестиційними можливостями в Україні в наступних напрямках: інноваційні технології, сільське господарство, фінансовий сектор, логістика, енергетика, корисні копалини та оборонна промисловість. Отже, це означає, що наша держава і зараз залишається досить привабливою для інвесторів багатьох країн [4, с. 137].

Уряду України для повернення прямих іноземних інвестицій до країни варто: працювати у всіх напрямках, щоб забезпечити політичну стабільність в Україні; просувати політичний процес, зміцнювати двосторонні політичні відносини; працювати над розвитком та модернізацією економіки з метою її відновлення шляхом зниження темпів інфляції, покращення обмінного курсу та збалансування платіжного балансу; підтримувати прийнятну економічну політику та працювати над покращенням зокрема політики податкових стимулів, економічної відкритості, активізації фондової біржі, активізації ролі приватних банків у диверсифікації коштів фінансування та приватизації стратегічних секторів у країні; зберігати правові норми та адміністративні процедури, що існували до війни, займатися подальшою їх розробкою; вести необхідні роботи з відновлення інфраструктури за рахунок використання прямих іноземних інвестицій та прагнути підвищити рівень освіти, навчання та охорони здоров'я в Україні; створити чітку політику щодо залучення української робочої сили та умів, які мігрували до інших країн через війну.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Дослідження показує, що приплив прямих іноземних інвестицій здебільшого залежить від інтегральної економічної обстановки: загальнополітичних, економічних та інституційно-правових умов, що переважають у приймаючій країні. Ці чинники становлять інвестиційний клімат, у якому відбувається інвестиційний процес, і не можна відокремлювати ці елементи один від одного, вони становлять єдине ціле. Відсутність одного або будь-якого іншого компонента позначатиметься на прийнятті інвестиційного рішення і є причиною потрапляння в зону ризику, з чим зіткнеться прямий іноземний інвестор. Кожна детермінанта складається з підмножини приватних параметрів, які є специфічними в кожній країні. Тому

необхідні точніші методики оцінки цих приватних параметрів для того, щоб кількісно оцінити рівень сприятливості інтегрального інвестиційного середовища в приймаючій країні. Отримані в результаті таких оцінок дані будуть основою для формування стратегій залучення прямих іноземних інвестицій на макрорівні.

Література

1. Бовкун О. Статистичний аналіз прямих іноземних інвестицій в Україні. *Sciences of Europe*. 2022. № 103. С. 33-37. DOI: 10.5281/zenodo.7247536
2. Тимошенко Н., Вишнеvsька А. Аналіз інвестиційної привабливості економіки України. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. 2023. С. 200-201. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/272016> (дата звернення: 25.01.2024).
3. Ковальчук Н. О. Прямі іноземні інвестиції в Україну в умовах інтеграції до Європейського Союзу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 3. С. 38-42. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-3-38-42>
4. Пучок М. С., Василенко А. В. Інвестування в Україну під час війни: тенденції та перспективи. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. 2023. С. 137. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/279892> (дата звернення: 26.01.2024).
5. Славкова А. А., Колісник Д. Р. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138>
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 25.01.2024).
7. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010р.-2022р. (2023). Національний банк України, Департамент статистики та звітності. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_triping_ICL-DFS_pr.pdf?v=6 (дата звернення: 25.01.2024).

References

1. Bovkun, O. Statystychnyy analiz pryamykh inozemnykh investytsiy v Ukraini [Statistical analysis of direct foreign investments in Ukraine]. *Sciences of Europe*, 2022. 103, 33-37. DOI: 10.5281/zenodo.7247536. [in Ukraine].
2. Tymoshenko, N. & Vyshnevskaya, A. Analiz investytsiynoi pryvablyvosti ekonomiky Ukrainy. [Analysis of the investment attractiveness of the economy of Ukraine]. *Biznes, innovatsiyi, menedzhment: problemy ta perspektyvy: zbirnyk tez dopovidey III Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi - Proceedings of the 3th International Scientific and Practical Conference: Business, innovation, management: problems and prospects*. 2023. (pp. 200-201). Available at: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/272016> (access date: 25.01.2024). [in Ukraine].
3. Kovalchuk, N. O. Pryami inozemni investytsiyi v Ukrainu v umovakh intehratsiyi do Yevropeyskoho Soyuzu [Direct foreign investments in Ukraine in the conditions of integration into the European Union]. *Biznes Inform*, 2023. 3, 38-42. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-3-38-42>. [in Ukraine].
4. Puchok, M. S. & Vasylenko, A. V. Investuvannya v Ukrainu pid chas vyiny: tendentsiyi ta perspektyvy [Investing in Ukraine during the war: trends and prospects]. *Biznes, innovatsiyi, menedzhment: problemy ta perspektyvy: zbirnyk tez dopovidey IV Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi - Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference: Business, innovation, management: problems and prospects*. 2023. (p. 137). Available at: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/279892> (access date: 26.01.2024). [in Ukraine].
5. Slavkova, A. A. & Kolisnyk, D. R. Investytsiyina pryvablyvist Ukrainy: realiyi v umovakh vyiny ta perspektyvy povoyennoyi vidbudovy [Ukraine's investment attractiveness: realities in war conditions and prospects for post-war reconstruction]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 2023. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138>. [in Ukraine].
6. Ministry of Finance of Ukraine. Official website: available at: <http://minfin.gov.ua> (access date: 25.01.2024). [in Ukraine].
7. National Bank of Ukraine, Department of Statistics and Reporting. 2023. Assessment of the volumes of direct foreign investments in which the ultimate controlling investor is a resident (round tripping) for 2010-2022. Official website: available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_triping_ICL-DFS_pr.pdf?v=6 (access date: 25.01.2024). [in Ukraine].